

Magdalena Czuba-Wąsowska
Katarzyna Mańko

Egzekucja obowiązków szkolnego i nauki

Zagadnienia prawne
Teoria i praktyka

ABC

a Wolters Kluwer business

Magdalena Czuba-Wąsowska
Katarzyna Mańko

Egzekucja obowiązków szkolnego i nauki

Zagadnienia prawne
Teoria i praktyka

ABC

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2011

Wydawca
Izabella Malecka

Redaktor prowadzący
Joanna Cybulska

Opracowanie redakcyjne
JustLuk

Skład i łamanie
JustLuk

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2011

ISBN: 978-83-264-0678-2

Wydane przez:
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Redakcja Książek
01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a
tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów.....	11
Wstęp.....	13
Rozdział 1	
Pojęcie i istota obowiązku szkolnego i obowiązku nauki – zagadnienia wstępne.....	15
Podsumowanie.....	26
Rozdział 2	
Prawo do nauki i obowiązek szkolny – źródła prawa	28
2.1. Miejsce obowiązku szkolnego w systemie prawa krajowego.....	28
2.2. Prawo do nauki i obowiązek szkolny w prawie Unii Europejskiej	29
2.3. Prawo do nauki i obowiązek szkolny w prawie międzynarodowym.....	35
2.3.1. Klasyfikacja praw człowieka.....	36
2.3.2. Koncepcja prawa do nauki i obowiązku szkolnego w prawie międzynarodowym	39
2.3.2.1. Prawo do nauki <i>sensu stricto</i> – wskazania dotyczące jego realizacji	41
2.3.2.2. Prawo do nauki a poszanowanie praw rodziców	44
2.3.2.3. Cele prawa do nauki	45
2.3.2.4. Umocowanie edukacji domowej w prawie międzynarodowym	48
2.4. Prawo do nauki i obowiązek szkolny w europejskim systemie ochrony praw człowieka	50
2.5. Prawo do nauki i obowiązek szkolny w polskim porządku prawnym ...	51
2.5.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r.	51
2.5.2. Ustawa o systemie oświaty z 1991 r.	53
2.5.3. Akty wykonawcze do ustawy o systemie oświaty z 1991 r.	53

Rozdział 3

Obowiązki: rocznego przygotowania przedszkolnego, szkolny i nauki

– etapy, formy (w tym miejsce) ich spełniania.....	57
3.1. Poszczególne etapy obowiązku edukacyjnego zgodnie z ustawą o systemie oświaty.....	58
3.1.1. Etap pierwszy – wychowanie przedszkolne.....	58
3.1.1.1. Wcześniejsze rozpoczęcie wychowania przedszkolnego.....	61
3.1.1.2. Wydłużenie okresu wychowania przedszkolnego.....	62
3.1.1.3. Obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne.....	62
3.1.2. Etap drugi – obowiązek szkolny właściwy.....	64
3.1.2.1. Wcześniejsze rozpoczęcie realizacji obowiązku szkolnego	66
3.1.2.2. Odroczenie momentu rozpoczęcia obowiązku szkolnego	68
3.1.2.3. Etapy realizacji „właściwego” obowiązku szkolnego....	69
3.1.3. Etap trzeci – obowiązek nauki	69
3.1.4. Indywidualny program lub tok nauki	71
3.2. Spełnianie obowiązku edukacyjnego poza szkołą.....	73
3.2.1. Indywidualne obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne i indywidualne nauczanie	73
3.2.2. Edukacja domowa.....	76
3.2.2.1. Jak rozpocząć edukację domową?.....	80
3.2.2.2. Zezwolenie	86
3.2.2.3. Sytuacja prawna ucznia spełniającego obowiązek rocznego przygotowania przedszkolnego, obowiązek szkolny lub obowiązek nauki poza przedszkolem lub szkołą	88
3.3. Systematyka szkół w systemie oświaty.....	93
3.4. Podsumowanie	100

Rozdział 4

Odpowiedzialność za realizację obowiązku edukacyjnego oraz kontrola jego spełniania.....

4.1. Odpowiedzialność za realizację obowiązku edukacyjnego	101
4.2. Obowiązki osób objętych obowiązkiem edukacyjnym oraz ich rodziców.....	102
4.2.1. Obowiązki ucznia	102
4.2.2. Obowiązki rodziców.....	102

4.2.2.1. Prawne formy opieki nad dzieckiem a obowiązek edukacyjny	102
4.2.2.2. Obowiązki rodziców wynikające z obowiązku edukacyjnego dzieci i młodzieży	104
4.2.2.2.1. Obowiązki z zakresu prawa administra- cyjnego, których niespełnienie niesie konsekwencje administracyjnoprawne	106
4.2.2.2.2. Obowiązki o charakterze społecznym, których niespełnienie może być przed- miotem postępowania sądu rodzinnego	106
4.3. Kontrola spełniania obowiązku edukacyjnego przez organy administracji publicznej	107
4.3.1. Pojęcie kontroli a kontrola spełniania obowiązku szkolnego i nauki	107
4.3.2. Podmioty obowiązane do kontroli spełniania obowiązku edukacyjnego	108
4.3.3. Formy kontroli spełniania obowiązków szkolnego i nauki	109
4.3.4. Zasięg terytorialny kontroli spełniania obowiązku edukacyjnego	110
4.3.5. Obowiązki dyrektora szkoły publicznej o określonym obwodzie	112
4.3.6. Obowiązki dyrektorów szkół innych niż publiczne prowadzone przez jednostkę samorządu terytorialnego	113
4.3.7. Obowiązki organu prowadzącego szkołę	114
4.3.8. Rola poradni psychologiczno-pedagogicznych w zakresie kontroli	117
4.3.9. Procedura kontroli obowiązku edukacyjnego	117
4.3.10. Rola kuratora oświaty	118
4.3.11. Podsumowanie	119

Rozdział 5

Egzekucja obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego,

obowiązku szkolnego i obowiązku nauki	124
5.1. Uwagi ogólne	124
5.2. Kiedy obowiązek edukacyjny podlega egzekucji administracyjnej?	124
5.3. Charakter prawny obowiązku edukacyjnego w egzekucji administracyjnej	127
5.4. Postępowanie egzekucyjne zgodnie z ustawą o postępowaniu egzekucyjnym w administracji	129

5.4.1.	Podmioty w postępowaniu egzekucyjnym w administracji	130
5.4.1.1.	Organ egzekucyjny	130
5.4.1.2.	Wierzyciel	131
5.4.1.3.	Zobowiązany	132
5.4.1.4.	Inne podmioty uczestniczące w postępowaniu egzekucyjnym	133
5.4.1.5.	Organy pomocnicze	134
5.4.2.	Zasady postępowania egzekucyjnego	136
5.4.2.1.	Zasada obligatoryjnego podejmowania egzekucji	136
5.4.2.2.	Zasada zagrożenia	137
5.4.2.3.	Zasada poszanowania praworządności	137
5.4.2.4.	Zasada stosowania najmniej uciążliwych środków	138
5.4.2.5.	Zasada prawdy obiektywnej	139
5.4.2.6.	Zasada niezbędności	140
5.4.2.7.	Zasada niezależności postępowania egzekucyjnego...	141
5.4.2.8.	Zasada stosowania przepisów kodeksu postępowania administracyjnego	142
5.5.	Procedura egzekucji rocznego przygotowania przedszkolnego, obowiązku szkolnego i obowiązku nauki	142
5.5.1.	Uwagi ogólne	142
5.5.2.	Organy kompetentne w procedurze egzekucji obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego, obowiązku szkolnego i obowiązku nauki	143
5.5.3.	Etapy procedury egzekucji obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego, obowiązku szkolnego i obowiązku nauki	144
5.5.4.	Środki egzekucyjne	150
5.5.4.1.	Grzywna jako środek egzekucji obowiązku edukacyjnego	151
5.5.4.2.	Przymus bezpośredni jako środek egzekucji obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego, obowiązku szkolnego i obowiązku nauki	156
5.6.	Egzekucja obowiązku edukacyjnego uczniów, którzy wyjechali za granicę	160
5.7.	Egzekucja obowiązku edukacyjnego osób pełnoletnich, które nie ukończyły 18. roku życia	163
5.8.	Egzekucja obowiązku edukacyjnego cudzoziemców mieszkających w Polsce	164

5.9. Zagadnienia techniczno-procesowe w egzekucji obowiązku edukacyjnego	167
5.9.1. Wstrzymanie czynności egzekucyjnych	167
5.9.2. Odstąpienie od czynności egzekucyjnych i egzekucji.....	167
5.9.3. Zawieszenie postępowania egzekucyjnego w administracji	168
5.9.4. Umorzenie postępowania egzekucyjnego w administracji	169
5.9.5. Środki prawne (zaskarżenia) w postępowaniu egzekucyjnym w administracji.....	170
5.9.6. Koszty postępowania egzekucyjnego w administracji.....	176
5.10. Inne działania w zakresie egzekucji obowiązku szkolnego... i obowiązku nauki	177
5.11. Podsumowanie	178
5.12. Propozycje procedury egzekucji obowiązku edukacyjnego.....	180
5.12.1. Propozycja procedury w zakresie egzekucji obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego i obowiązku szkolnego dla dyrektorów publicznych szkół obwodowych	180
5.12.2. Propozycja procedury egzekucji obowiązków rocznego przygotowania przedszkolnego i obowiązku szkolnego dla organu egzekucyjnego (wójta, burmistrza, prezydenta miasta).....	184
5.12.3. Propozycja procedury w zakresie egzekucji obowiązku nauki dla wójta, burmistrza, prezydenta miasta.....	186
Załączniki	187
Bibliografia	203
Orzecznictwo.....	207

WYKAZ SKRÓTÓW

k.c.	– ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.)
Konstytucja RP	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
k.p.a.	– ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2000 r. Nr 98, poz. 1071 z późn. zm.)
k.r.o.	– ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 9, poz. 59 z późn. zm.)
r.o.k.p.u.	– rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 83, poz. 562 z późn. zm.)
r.ś.d.d.	– rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 maja 2010 r. w sprawie świadectw, dyplomów państwowych i innych druków szkolnych (Dz. U. Nr 97, poz. 624)
TFUE	– Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz. Urz. UE C 115 z 09.05.2008, s. 47)
TUE	– Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz. Urz. UE C 115 z 09.05.2008, s. 13)
u.p.e.a.	– ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (tekst jedn.: Dz. U. z 2005 r. Nr 229, poz. 1954 z późn. zm.)
u.s.o.	– ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jedn.: Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.)

WSTĘP

Obowiązki szkolny i nauki należą do klasycznych kwestii materialnego prawa administracyjnego. Przez długie lata wydawało się, że są to klasyczne, niewzruszone, niepodatne na zmiany instytucje, które po starannym dogmatycznym omówieniu zostawiają stosunkowo mało miejsca na pogłębione rozważania. Jednakże wraz ze zmieniającym się ustrojem, przywróceniem samorządu terytorialnego, nowym podejściem do praw człowieka – w tym do praw osób niepełnosprawnych – ujawniło się wiele problemów, najpierw praktycznych, a potem teoretycznych, które nie znajdują wciąż właściwego odzwierciedlenia w nauce prawa administracyjnego.

Niniejsza monografia stanowi nie tylko przydatne dla praktyków zarządzania oświatą kompendium wiedzy, ale również ukazuje podstawowe współczesne dylematy związane z obowiązkiem szkolnym. Sam obowiązek rozumiany jako konkretyzacja konstytucyjnego prawa do nauki bywa obecnie kwestionowany w swojej podstawowej postaci i zastępowany edukacją domową, która po kilku dekadach nieobecności w polskim systemie prawnym powróciła w ustawie z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty.

Autorki ukazały dwa interesujące, pozornie sprzeczne trendy, w obydwu przypadkach wspierane przez rodziców. Z jednej strony jest to dążenie do włączenia dzieci niepełnosprawnych i chorych do systemu szkolnego, a z drugiej wyłączenie zdrowych dzieci z tego systemu. Już nie tylko wyłączenie z powszechnego systemu szkolnego ale w ogóle ze zbiorowego kształcenia. Rodzi to pytania teoretyczne o zakres władztwa publicznego, legitymację ustawową obowiązku szkolnego i jego granice, prawa rodziców i prawa dzieci, których adwokatem w coraz większym stopniu staje się państwo, również przez szczególnie do tego powołane organy, takie jak Rzecznik Praw Dziecka.

Jest rzeczą ważną, że autorki nie ograniczyły się do klasyfikacji form spełniania obowiązku szkolnego, ale dążyły do teoretycznych rozważań na temat istoty tego obowiązku. Edukacja domowa, dopuszczona przez państwo, jest przez autorki potraktowana rzetelnie, co powoduje, że publikacja

ta może być praktyczną pomocą zarówno dla rodziców, jak i dla administracji oświatowej stojącej wobec nieznanego wcześniej zjawiska. Ważny atut tej książki stanowi obszerna analiza odpowiedzialności za realizację obowiązku szkolnego, w literaturze brakuje bowiem rzetelnego opracowania tego zagadnienia. Egzekucja obowiązku szkolnego i nauki, której poświęcono niniejsze opracowanie, nabiera szczególnego znaczenia w dobie przemian społecznych i kulturowych, którym podlegają zarówno obywatele polscy (w kraju, ale również, co istotne, za granicą), jak i cudzoziemcy mieszkający w Polsce. W związku z globalizacją i jej skutkami w postaci imigracji i emigracji administracja publiczna stawiana jest przed zadaniami niewystępującymi poprzednio w takiej skali. Emigracja obywateli polskich, oświata polonijna, kształcenie dzieci cudzoziemców są obecnie głównymi z tych wyzwań.

Przedstawiana czytelnikom praca stanowi przewodnik dla tych, którzy zawiłe problemy społeczne i prawne muszą rozwiązywać w realiach polskiej szkoły, samorządu terytorialnego czy administracji rządowej nadzorującej oświatę. Obok rozważań teoretycznych autorki prezentują istotne dla praktyków przykładowe procedury egzekucji obowiązku szkolnego, wykazy i zestawienia obowiązujących przepisów prawnych opatrzonych komentarzem.

Cieszę się, że opracowanie powstało w Katedrze Prawa Administracyjnego i Samorządu Terytorialnego Uniwersytetu Kard. S. Wyszyńskiego w Warszawie, której współpracowniczkami są autorki. Nauka prawa administracyjnego powinna bowiem zajmować się także aktualnymi problemami społecznymi, czemu niniejsza monografia wychodzi naprzeciw.

Dr hab. Irena Lipowicz, prof. UKSW

POJĘCIE I ISTOTA OBOWIĄZKU SZKOLNEGO I OBOWIĄZKU NAUKI – ZAGADNIENIA WSTĘPNE

Pojęcia „obowiązek szkolny” i „obowiązek nauki” na gruncie aktów prawnych regulujących tę materię są bardzo niejasne, doktryna również nie podaje satysfakcjonujących definicji. Można stwierdzić, że taki stan rzeczy wynika z niedoskonałości języka polskiego, w którym „szkoła”, „edukacja” czy „nauka” to wyrazy bliskoznaczne, oraz z pewnych uwarunkowań społecznych, gdzie uczęszczanie do szkoły, tożsame ze zdobyciem określonego wykształcenia, stało się moralnym obowiązkiem, społecznym przymusem.

Podstawowym problemem przy definiowaniu obowiązku szkolnego jest kwestia, czy „szkolny” oznacza uczęszczanie do szkoły i realizowanie prawa do nauki w tej zorganizowanej, nadzorowanej przez państwo strukturze, czy też „szkolny” odnosi się do zdobywania wiedzy, osiągnięcia kolejnych poziomów wykształcenia (wtedy słowo „szkolny” można rozumieć szeroko, a jego użycie w zaistniałej sytuacji tłumaczyć tym, że zdecydowana większość społeczeństwa zdobywa wiedzę w szkołach, stąd też „szkolny” używany w języku potocznym może być rozumiany jako „edukacyjny”).

Art. 70 ust. 1 Konstytucji RP:

Każdy ma prawo do nauki. Nauka do 18 roku życia jest obowiązkowa. Sposób wykonania obowiązku szkolnego określa ustawa.

Z przytoczonego przepisu nie wynika bezpośrednio, czy Konstytucja RP nakłada obowiązek nauki, czy obowiązek szkolny. Także wśród przedstawicieli doktryny prawa konstytucyjnego nie ma zgody co do tej kwestii. L. Garlicki prezentuje pogląd, że art. 70 ust. 1 zdanie drugie Konstytucji RP wprowadza obowiązek szkolny, zaś zdanie trzecie omawianego przepisu wskazuje

na konieczność jego uszczegółowienia w ustawie¹. B. Banaszak wywodzi natomiast z powyższego przepisu obowiązek nauki, którego treścią jest uczestniczenie każdego podlegającego prawu polskiemu w zajęciach szkolnych w zakresie i w czasie przewidzianych prawem. Konstytucyjny obowiązek nauki trwa do 18. roku życia².

W zaistniałej sytuacji można jedynie domniemywać, że ów „obowiązek szkolny”, pojawiający się w art. 70 ust. 1 zdanie trzecie, oznacza obowiązkową naukę do 18. roku życia, o której mowa w zdaniu drugim. Zdanie trzecie zawiera bowiem stwierdzenie dotyczące sposobu wykonywania obowiązku szkolnego, z czego można wywnioskować, że o samym obowiązku szkolnym była mowa wcześniej, tj. w zdaniu drugim. Konstytucyjna definicja obowiązku szkolnego kształtuje się zatem następująco:

Obowiązek szkolny to obowiązkowa nauka do 18. roku życia.

Należy wskazać, że na poziomie konstytucyjnym nie została określona dolna granica obowiązku szkolnego, a więc wiek dziecka rozpoczynającego naukę. Oznacza to, że kwestia rozpoczęcia obowiązku szkolnego należy do sposobu wykonania obowiązku szkolnego i musi zostać uregulowana przez prawodawcę w ustawie.

Obowiązek szkolny, o którym mowa w Konstytucji RP, pojawia się w rozdziale 2 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jedn.: Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.) zatytułowanym „Wychowanie przedszkolne, obowiązek szkolny i obowiązek nauki”. Artykuł 15 u.s.o. powtarza konstytucyjne sformułowanie, wprowadzając jednak modyfikację: „Nauka jest obowiązkowa do **ukończenia** [podkr. – autor] 18 roku życia”. Ta, wydawałoby się, niepozorna zmiana rodzi pytanie, kiedy właściwie wygasa obowiązek szkolny. Czy jest to dzień 18. urodzin, czy też rok kalendarzowy, w którym uczeń osiąga wiek 18 lat?

Problem powstaje w sytuacji, gdy uczeń ukończył 18. rok życia, natomiast nie ukończył jeszcze nauki w gimnazjum, która jest elementem obowiązku szkolnego. Dotyczy on uczniów urodzonych w pierwszej połowie roku kalendarzowego, gdyż osiągają oni pełnoletniość przed zakończeniem roku szkolnego.

Ustawa nie rozstrzyga wprost, czy wygaśnięcie obowiązku szkolnego na skutek ukończenia przez ucznia 18. roku życia (a przed zakończeniem roku

¹ L. Garlicki, komentarz do art. 70 Konstytucji RP (w:) K. Działocha [et al.], *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. L. Garlicki, t. IV, Warszawa 2005, s. 4.

² B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 358.

szkolnego) powoduje obligatoryjność skreślenia ucznia z listy uczniów gimnazjum. Możliwe są dwie sytuacje:

1. Obowiązek szkolny wygasa wraz z dniem ukończenia 18. roku życia, natomiast uczeń, jeżeli chce, może kontynuować naukę aż do ukończenia szkoły – taki pogląd uzasadniany jest konstytucyjnie gwarantowanym prawem do nauki. Skoro każdy ma prawo do nauki, to, *a contrario*, nikomu nie można tego prawa odmówić, uniemożliwić korzystania z systemu edukacji.
2. Uczeń, ze względu na osiągnięty wiek, nie może kontynuować nauki w szkole, gdyż z chwilą ukończenia 18. roku życia wygasa wobec niego obowiązek szkolny. Jeżeli taki uczeń chciałby kontynuować naukę, powinien skorzystać ze szkolnictwa dla dorosłych³.

Autor niniejszej publikacji przychyliła się do pierwszego poglądu, nie tylko ze względu na konstytucyjnie zagwarantowane prawo do nauki, ale także ze względu na treść art. 70 ust. 1 zdanie drugie Konstytucji RP oraz art. 15 ust. 1 u.s.o. Skoro Konstytucja RP stanowi, że nauka jest obowiązkowa do 18. roku życia, fakt **ukończenia** 18. roku życia, o którym mowa w ustawie, można rozumieć szeroko, jako rok, w którym zostaje ukończony 18. rok życia.

W ustawie o systemie oświaty również nie została zawarta definicja obowiązku szkolnego. Artykuł 15 ust. 2 wyżej wymienionej ustawy określa jedynie ramy czasowe tego obowiązku:

Art. 15 u.s.o.

1. Nauka jest obowiązkowa do ukończenia 18 roku życia.
2. Obowiązek szkolny dziecka rozpoczyna się z początkiem roku szkolnego [art. 63 u.s.o. – dnia 1 września danego roku – przyp. red.] w tym roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 7 lat oraz trwa do ukończenia gimnazjum, nie dłużej jednak niż do ukończenia 18 roku życia.

Zaś art. 16 ust. 5 u.s.o. określa miejsce jego spełniania:

Art. 16 ust. 5 u.s.o.

Obowiązek szkolny spełnia się przez uczęszczanie do szkoły podstawowej i gimnazjum, publicznych albo niepublicznych.

³ M. Pilich, *Ustawa o systemie oświaty. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 186–187.

Typowy uczeń kończy gimnazjum w wieku 16 lat, więc obowiązek szkolny zostaje zrealizowany wcześniej niż jego konstytucyjnie wskazane ramy (art. 70 Konstytucji RP stanowi, że nauka jest obowiązkowa do 18. roku życia). Pozostają zatem dwa lata, gdy państwo powinno wymagać od absolwenta gimnazjum dalszej edukacji, aż do ukończenia 18. roku życia, jednocześnie zapewniając możliwość kontynuowania nauki. Dlatego też wprowadzono obowiązek nauki, również nie podając jego definicji legalnej. Artykuł 16 ust. 5a u.s.o. stanowi:

Art. 16 ust. 5a u.s.o.

Po ukończeniu gimnazjum obowiązek nauki spełnia się:

- 1) przez uczęszczanie do publicznej lub niepublicznej szkoły ponadgimnazjalnej;
- 2) przez uczęszczanie na zajęcia realizowane w formach pozaszkolnych w placówkach publicznych i niepublicznych posiadających akredytację, o której mowa w art. 68b;
- 3) przez uczęszczanie na zajęcia realizowane w ramach działalności oświatowej prowadzonej przez osoby prawne lub fizyczne na podstawie art. 83a ust. 2, dla której osoby te uzyskały akredytację, o której mowa w art. 68b;
- 4) przez realizowanie, zgodnie z odrębnymi przepisami, przygotowania zawodowego u pracodawcy.

Obowiązek nauki można także spełniać przez uczęszczanie do szkoły wyższej.

Art. 16 ust. 5c u.s.o.

Uczeń, który ukończył szkołę ponadgimnazjalną przed ukończeniem 18 roku życia, może również spełniać obowiązek nauki przez uczęszczanie do szkoły wyższej.

Ustawodawca wprowadził pojęcie obowiązku nauki jako kolejnego etapu po etapie obowiązku szkolnego ukończonego przed osiągnięciem przez ucznia 18. roku życia.

Zawarte w ustawie o systemie oświaty przepisy, podobnie jak te z Konstytucji RP, nie zawierają definicji legalnej obowiązków szkolnego i nauki, określają jedynie pewne niezbędne elementy obu tych obowiązków. W literaturze podejmowane są próby wypracowania definicji oraz określenia ich zakresów.

Autor komentarza do ustawy o systemie oświaty, M. Pilich, wyraża pogląd, że obowiązek nauki jest pojęciem szerszym niż obowiązek szkolny, gdyż ten pierwszy niejako konsumuje pojęcie obowiązku szkolnego. Potwierdzeniem tej tezy ma być⁴:

- znaczenie etniczne słowa „nauka” w j. polskim – synonim kształcenia, uczenia się, edukacji;
- regulacja ustawowa miejsca realizacji omawianych obowiązków – obowiązek szkolny jest możliwy do realizacji tylko w szkole podstawowej i gimnazjum, obowiązek nauki – także w formach pozaszkolnych (art. 16 ust. 5 i 5a u.s.o.).

Obowiązek szkolny jest przez wyżej wymienionego autora postrzegany jako element obowiązku nauki *sensu largo*, natomiast wyróżnienie obu tych obowiązków należy traktować jako swoisty skrót myślowy i „techniczno-prawne uproszczenie”.

Pogląd ten podzielają A. Król, P. Kuzior i M. Łyszczarz, podając jako jeden z argumentów fakt, że obowiązek nauki na gruncie u.s.o. odrywa się niejako od samej szkoły – możliwość realizacji obowiązku nauki także w formach pozaszkolnych ma być potwierdzeniem szerszego zakresu obowiązku nauki w stosunku do obowiązku szkolnego⁵.

Natomiast autor niniejszej publikacji prezentuje pogląd, że zakresy pojęciowe obowiązku szkolnego i obowiązku nauki, o których mowa w ustawie o systemie oświaty, są dokładnie odwrotne, tzn. obowiązek szkolny jest pojęciem szerszym, zaś obowiązek nauki mieści się w pojęciu obowiązku szkolnego, jest jego uzupełnieniem. Przewidziany ustawą o systemie oświaty obowiązek nauki występuje tylko wtedy, gdy uczeń ukończy gimnazjum przed osiągnięciem 18. roku życia. Większość uczniów kończy naukę w gimnazjum w 16. roku życia⁶, natomiast nie można wykluczyć sytuacji, w której wobec ucznia zastosowano odroczenie rozpoczęcia obowiązku szkolnego lub uczeń z przyczyn zdrowotnych czy też losowych nie otrzymuje promocji do następnej klasy. W takich sytuacjach wydłuża się wiek zakończenia nauki w gimnazjum właśnie do osiągnięcia owej granicy 18 lat. Nie są to czę-

⁴ M. Pilich, *Ustawa...*, s. 184.

⁵ A. Król, P. Kuzior, M. Łyszczarz, *Prawo oświatowe. Komentarz do ustawy o systemie oświaty*, Warszawa-Bielsko-Biała 2009, s. 160–163.

⁶ Należy wziąć pod uwagę, że dzieci sześćioletnie, które – zgodnie z nowelą marcową – rozpoczną naukę w klasie pierwszej szkoły podstawowej, ukończą gimnazjum – przy założeniu corocznego promowania do następnej klasy – w wieku 15 lat.

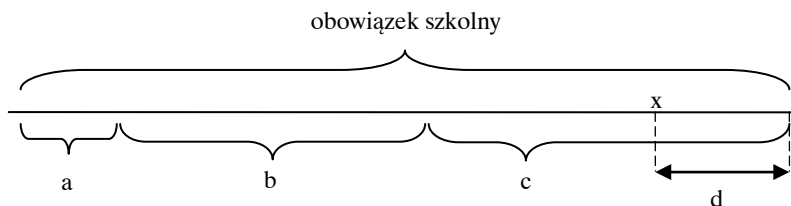
ste przypadki w praktyce oświatowej, niemniej mają one miejsce, dlatego też ustawodawca, realizując postanowienia aktów prawa międzynarodowego o obowiązkowości wykształcenia podstawowego, musiał wprowadzić takie rozwiązanie, aby stworzyć warunki, w których każdy będzie miał możliwość uzyskania obowiązkowego wykształcenia na poziomie podstawowym.

Artykuł 15 ust. 2 u.s.o. wyraźnie mówi o trwaniu obowiązku szkolnego do ukończenia gimnazjum, nie dłużej jednak niż do ukończenia 18. roku życia. Obowiązek szkolny składa się zatem z dwóch przesłanek:

- ukończenia gimnazjum,
- ukończenia 18. roku życia.

Obowiązek nauki natomiast, zgodnie z art. 16 ust. 5a u.s.o., pojawia się **po ukończeniu gimnazjum**, o ile oczywiście uczeń nie osiągnął wieku 18 lat. Obowiązek nauki jest więc obligatoryjny tylko dla tych, którzy ukończyli gimnazjum przed osiągnięciem 18. roku życia. Powyższe argumenty dowodzą słuszności twierdzenia, że na gruncie aktualnie obowiązującej u.s.o. obowiązek nauki jest uzupełnieniem obowiązku szkolnego.

Wykres ilustrujący zakres obowiązku szkolnego

- a – roczne przygotowanie przedszkolne
- b – szkoła podstawowa
- c – gimnazjum
- d – obowiązek nauki
- x – ukończenie gimnazjum przed ukończeniem 18. roku życia

Źródło: opracowanie własne.

Przy omawianiu kwestii ram czasowych obowiązku szkolnego nie można zapomnieć o etapie obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego, o którym mówi art. 14 ust. 3 u.s.o. Służy ono realizacji obowiązku szkolnego, chociaż z treści ustawy nie wynika, aby nim było. Ustawa stanowi, że

obowiązek szkolny rozpoczyna się w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 7 lat⁷, Konstytucja nie określa w ogóle dolnej granicy obowiązku szkolnego, czyli wieku rozpoczęcia nauki, pozostawiając tę kwestię ustawie. Obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne w myśl ustawy jest realizowane przez dzieci sześciolatnie. Jeszcze niedawno roczne obowiązkowe przygotowanie przedszkolne (tzw. zerówki) były fakultatywne. Artykuł 14 ust. 3 u.s.o.⁸ w pierwotnym brzmieniu gwarantował dzieciom sześciolatnim prawo do odbycia rocznego przygotowania przedszkolnego, tzw. roku zerowego. Dopiero ustawa z dnia 27 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 137, poz. 1304) wprowadziła obowiązek uczęszczania do tzw. zerówki. W tym miejscu nasuwa się pytanie, czy obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne jest elementem obowiązku szkolnego, owej wyrażonej w Konstytucji obowiązkowej nauki do 18. roku życia. Wprowadzenie przez ustawodawcę przymiotu obowiązkowości rocznego przygotowania przedszkolnego poprzedzającego rozpoczęcie nauki w pierwszej klasie szkoły podstawowej świadczy o ścisłym związku tego etapu z realizacją obowiązku szkolnego; czyni z niego element obowiązku szkolnego, bez którego ów obowiązek nie mógłby być wykonywany⁹.

Obowiązek szkolny (a także obowiązek nauki i obowiązek rocznego przygotowania przedszkolnego) jest „obowiązkiem administracyjnoprawnym o charakterze ciągłym¹⁰”. Spełnianie obowiązku szkolnego odbywa się w sposób trwały – po stronie organów państwa zobowiązanych do zapewnienia odpowiednich warunków implikuje to ciągłe działanie służące poprawie funkcjonowania oświaty, zaś po stronie podmiotu uprawnionego (ale też obowiązowanego, bo objętego obowiązkiem szkolnym) ciągłość obowiązku wyraża się w uczęszczaniu na zajęcia w szkole określonego typu, w zdobywaniu kolejnych poziomów wykształcenia¹¹.

W kontekście rozważań nad istotą obowiązku szkolnego na uwagę zasługuje jedna z form spełniania obowiązku szkolnego – tzw. edukacja do-

⁷ Od dnia 1 września 2011 r. obowiązkiem rocznego przygotowania przedszkolnego zostaną objęte dzieci pięcioletnie. Zob. szerzej uwagi dotyczące noweli marcowej w przypisie nr 4.

⁸ Tekst pierwotny ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty został opublikowany w Dz. U. Nr 95, poz. 425.

⁹ Wyjątek przewiduje jedynie art. 16 ust. 2 u.o.s. – dziecko wcześniej przyjęte do szkoły podstawowej nie musi odbywać rocznego przygotowania przedszkolnego.

¹⁰ M. Pilich, *Ustawa...*, s. 184.

¹¹ Tamże.